Marin *BUTUC*

INTERACȚIUNEA LEXICULUI COMUN CU TERMINOLOGIA MILITARĂ

Cercetătorii în domeniul lingvisticii au constatat că în ultimii ’50-’60 de ani s-a creat o situație când cele mai importante probleme ale lexicologiei sunt, de fapt, și probleme ale terminologiei. Astfel, cercetarea oricărui fenomen din lexicologie este imposibilă fără a aborda și aspecte ale sistemelor terminologice profesionale, ceea ce demonstrează o vădită și strânsă legătură a sistemului lexical neterminologic (adică a cuvintelor-netermeni din fondul principal lexical, a cuvintelor din uzul general) cu lexicul terminologic (cuvinte-termeni care fac parte din sistemul metalimbajelor terminologice profesionale).

Aceste două domenii, lexicul neterminologic și lexicul terminologic, se află într-o legătură reciprocă, într-o corelație, dar nu se suprapun, fiecare deținând și un număr mare de particularități individuale, proprii.

Bunăoară, cuvintele-termeni (termenii profesionali), în raport cu orice unitate lexicală (cuvânt-netermen), formează „unități lingvistice nominative mai puțin libere și sunt lipsite de spontaneitate”[1]. Termenul profesional este mult mai convențional și mai rațional. Datorită acestor marcheri toate metalimbajele terminologice (domenii din care fac parte termenii) devin penetrabile din exterior, ordonându-se sistemic parcă de la sine, fenomen care este bine observabil și testat în ultimele decenii de fluxul masiv al termenilor profesionali datorită progresului tehnico-științific, care este pe cât de benefic, pe atât și de periculos.

Despre acest grad de periculozitate profesorul moscovit R. A. Budagov afirmă că „în situația revoluției tehnico-științifice implicarea specialiștilor lingviști, întru coordonarea limbii sau planificarea terminologică a limbii, constituie o datorie primordială”, deoarece în aceste condiții „dacă nu ne ocupăm conștient de termeni, lingviștii, în cele din urmă, vor ajunge în situația când nu se vor mai putea înțelege unii cu alții”[2]. Aceasta ne face să credem, pe bună dreptate, că lingviștilor-terminologi li se cere să asigure terminologiilor

BDD-A20616 © 2009 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:29 UTC)

speciale o sistemicitate care ar facilita nu numai funcţionarea propriu-zisă a termenului, dar şi însuşirea terminologiilor de către specialiştii în domeniu.

Principiul sistemicităţii constituie o condiţie *sine qua non* pentru terminologi, deoarece, în conformitate cu acest criteriu, denumirea terminologică se supune monosemantismului şi interdependenţei. Sistemicitatea, în paralel cu principiul caracterului normat şi estetic, formează factorul lingvistic determinant la încadrarea denumirii speciale a termenului într-un metalimbaj terminologic profesional. Caracterul de sistem al unui cuvânt-termen „dispare din momentul în care acest termen iese din cadrul sistemului «său» profesional”[3].

Terminologia militară românească formează un domeniu profesional în cadrul sistemului terminologic general al limbii române, din care fac parte toate metalimbajele terminologice profesionale. Terminologia militară românească se înscrie printre sistemele terminologice româneşti, având la bază aceleaşi particularităţi noţionale şi lingvistice, specifice unui metalimbaj terminologic profesional. De aceea, termenul militar românesc, asemeni termenilor din celelalte domenii profesionale (din medicină, agricultură, tehnică, informatică etc.) reprezintă un cuvânt special (cu o structură simplă sau compusă), care are o relaţie cu o noţiune din domeniul artei militare: ştiinţă militară, tehnică militară, producerea armelor, activitatea armatei etc.

Metalimbajul terminologic militar românesc îşi asigură o sistematicitate şi în cazul când cuvintele sunt preluate din uzul general, din lexicul neterminologic. La baza acestui fenomen este pusă asemănarea formei obiectelor militare cu părţi ale corpului omenesc sau contiguitatea logică şi funcţională a obiectelor şi noţiunilor militare cu obiecte şi noţiuni din uzul general, ceea ce condiţionează o relaţie a termenului nu cu contextul, dar cu câmpul său terminologic din care face parte şi „care îi înlocuieşte contextul”[5]. Datorită acestui fapt, particularităţile de termen militar ale unor termeni pot fi sesizate numai în cadrul metalimbajului terminologic militar sau numai în relaţie cu el.

Respectând aceste condiţii, am determinat câteva clase de cuvinte-netermeni (cuvinte din uzul general al limbii române) care au fost preluate de terminologia militară, creându-se, prin ele, termeni militari-sintagme:

I. **Cuvinte ce denumesc părţi ale corpului omenesc**: *bărbie* pentru fixarea tijei recuperatorului – proeminenţă metalică în formă de pătrat pe culata ţevii de tun; *cap* (la bombă, rachetă) – extremitate sau piesă de extremitate a unei bombe sau rachete, care face corp comun cu ea; *gura* ţevii de tun – partea extremă a ţevii de tun, în formă rotundă, prin care se lansează focul; *ureche* – porţiune îngroşată, în formă de ureche, prevăzută pentru menţinerea axului oblonului închizătorului la tun; *picior* – suportul afetului trepied al mitralierei.

II. **Cuvinte ce reprezintă denumiri de păsări şi animale sau părţi ale corpului acestora**: *cocoş* – piesă în formă de cap de cocoş a mecanismului de percuţie la unele arme de foc; *arici* – baraj de fortificaţie transportabil, confecţionat din câte trei grinzi metalice încrucişate, destinat pentru întărirea obstacolelor naturale sau a

BDD-A20616 © 2009 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:29 UTC)

unora din lucrările genistice de apărare (închiderea rapidă a drumurilor, străzilor, culoarelor); *coamă* (de infanterie) – partea cea mai de sus a înălțătorului la unele arme de infanterie, aflată la baza cursorului, care are rolul de a sprijini înălțătorul când acesta e în poziție verticală; *gheară de pisică* – unealtă formată din bare metalice, curbate, cu două, trei sau patru brațe, de capătul căreia se leagă o frânghie rezistentă, lungă de 30-50 m; se folosește pentru deplantarea minelor antitanc, pentru descoperirea minelor de tracțiune plantate în apă, ierburi înalte, lăstăriș și pentru desfacerea abatizelor, baricadelor, barajelor de sârmă puțin vizibile; *colți* antitanc – baraj de fortificație fix împotriva tancurilor, autovehiculelor, realizat din grinzi masive de beton armat, blocuri de piatră, grinzi metalice, șine de cale ferată sau bârne îngropate în pământ și consolidate în pământ cu cleşti orizontali.

III. **Cuvinte ce denumesc obiecte de uz casnic (recipiente, instrumente, mecanisme) și elemente de construcție**: *clanță* – dispozitiv cu acțiune întârziată la unele închizătoare de tip șurub de la gurile de foc; *ciocan* de foc – tragere de artilerie dezlănțuită prin surprindere, de durată variabilă, cât mai scurtă; *paharul* proiectilului – cameră pentru încărcătura utilă a corpului proiectilului, care are o formă asemănătoare cu un pahar; *uluc* – partea anterioară, în formă de jgheab, a patului unei puști sau carabine; *vargă* de curățat – accesoriu metalic al armelor de foc portative, folosit la curățarea canalului țevii; *pâlnie* de obuz – groapă făcută în pământ de un obuz care a explodat; *perdea* de fum – val de fum dens, creat pentru a împiedica observarea inamicului sau a masca acțiunile trupelor proprii.

IV. **Cuvinte ce desemnează obiecte de vestimentație**: *cămașa* glonțului – îmbrăcăminte a părții utile a glonțului (miez, compoziție incendiară sau trasoare), realizată dintr-un metal sau aliaj cu duritate relativ mică pentru a permite imprimarea pe ea a plinurilor, ghinturilor țevii și a asigura astfel glonțului pe traiectorie o mișcare de rotație; *guler* – proeminență inelară exterioară a tubului cartuș; *brâu* director – parte inelară a corpului proiectilului; *brățară* – proeminență inelară exterioară pe țeava de tun; *agrafă* – material genistic din sârmă curbată și ascuțită la ambele capete, folosit la prinderea sârmei (ghimpate) pe pari sau țăruși, pentru realizarea gardurilor și rețelelor.

Prin urmare, cuvintele-netermeni militari, preluate din fondul lexical principal, devin termeni militari numai în cadrul sistemului terminologic militar. Câmpul terminologic militar le asigură statut de termeni. În afara câmpului terminologiei militare, cuvintele prezentate nu mai sunt termeni, dar cuvinte obișnuite.

BIBLIOGRAFIE

[1] Н. К. Гарбовский, *Сопоставительная стилистика профессиональной речи*, Москва, 1988, p. 21.

[2] Р. А. Будагов, *Человек и его язык*, Москва, 1976, p. 245.

[3] Л. И. Скворцов, *Вопросы терминологии и письменного творчества в эпоху НТР* // *Терминология и культура речи*, Москва, 1981, p. 16.

[4] А. А. Реформатский, *Что такое термен и терминология* // *Вопросы терминологии*, Москва, 1961, p. 51.

BDD-A20616 © 2009 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 13:52:29 UTC)